

عارفانه‌های امام خمینی (س)

در صحیفه امام

www.ketab.ir

محمد امین صادقی ارزگانی

سرشناسه	: صادقی ارزگانی محمد امین ۱۳۴۱
عنوان و نام پدید آور	: عارفانه های امام خمینی (س) در صحیفه امام / محمد امین صادقی ارزگانی
مشخصات نشر	: تهران : مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۴۰۲
مشخصات ظاهری	: ۲۸۴ ص
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۲-۶۲۳-۱
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
موضوع	: خمینی روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸-۱۲۷۹ - دیدگاه درباره عرفان صحیفه امام برگزیده شرح- تقد و تفسیر عرفان
شناسه افزوده	: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج.
رده بندی کنگره	: DSR ۱۵۷۲
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۳۰۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۲۸۰۲۲۹

کد/م ۳۹۲۰

مؤسسه چاپ و نشر عروج

www.ketab.ir

عارفانه های امام خمینی (س) در صحیفه امام

مؤلف: محمد امین صادقی ارزگانی

ناشر: مؤسسه چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

چاپ اول: ۱۴۰۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مجتمع چاپ و نشر عروج

بخش عروج:

- فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، بعد از خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۱۲۹۶، کدپستی: ۱۳۱۴۷۴۳۵۶۵ شماره فروشگاه: ۰۲۱ ۶۶۴۰۴۸۷۳
- فروشگاه کالج: تهران، خیابان انقلاب، قبل از خیابان حافظ، پلاک ۸۸۶، کدپستی: ۱۱۳۳۹۳۶۴۱۷ شماره فروشگاه: ۰۲۱ ۶۶۷۱۳۲۱۱
- فروشگاه اینترنتی: shop.imam-khomeini.ir شماره پشتیبانی: ۰۲۱ ۶۶۴۸۹۱۶۰
- شماره های بخش عروج: ۰۲۱ ۶۶۴۹۳۰۸۱-۳ شماره فروش تلفنی: ۰۲۱ ۶۶۷۰۶۸۳۳
- شماره امور مشترکین نشریات: ۰۲۱ ۶۶۷۰۱۲۹۷ شماره انبار مرکزی: ۰۲۱ ۵۵۲۲۷۶۱۲
- شماره پیام رسان ها: ۰۹۱۲۹۴۷۴۴۶۰ پست الکترونیک: info@orouj.org

فهرست مطالب

سخن ناشر ا

مقدمه مؤلف ج

فصل اول: کلیات عرفانی

مفهوم‌شناسی معرفت عرفانی ۱

عرفان نظری و راه‌کارهای آن ۳

عرفان عملی و سازوکارهای آن ۷

موضوع و مسائل عرفانی اسلامی ۱۲

الف: موضوع عرفان اسلامی ۱۲

ب: مسائل عرفان ۱۴

خاستگاه و جایگاه عرفان اسلامی ۱۷

رابطه عرفان و سیاست ۲۲

فصل دوم: سلوک عارفانه، راه کارها و نتایج

یقظه و بیداری عارفانه ۲۹

توبه عارفانه ۳۳

نیایش عارفانه ۳۷

پرستش عارفانه ۴۰

۴۳ نماز عارفانه
۴۷ روزه عارفانه
۵۱ حج عارفانه
۵۲ الف: مناسک حج
۵۳ ب: اسرار عرفانی و آثار نهفته معنوی در برخی مقدمات، مناسک و ارکان حج
۵۶ ج: برائت
۵۸ جهاد عارفانه
۶۳ رحمت عارفانه
۶۶ تفکر عارفانه
۶۸ ذکر عارفانه
۷۰ زهد عارفانه
۷۳ اخلاص عارفانه
۷۶ صبر عارفانه
۷۸ رضای عارفانه
۸۰ توکل عارفانه
۸۳ شکر عارفانه
۸۶ تواضع عارفانه
۸۸ ایثار عارفانه
۹۰ استقامت عارفانه
۹۳ عشق و محبت عارفانه
۹۵ بصیرت و فراست عارفانه
۹۷ تهذیب عارفانه
۱۰۰ جمع‌بندی و نتیجه این فصّ

فصل سوم: توحید و خداشناسی عارفانه

- جایگاه توحید در نظام معرفتی ۱۰۴
- صعوبت معرفت‌الله ۱۰۷
- بر ساحل معرفت توحیدی ۱۱۱
- راه‌های معرفت توحیدی ۱۱۴
- الف: راه فطرت ۱۱۶
- ب: راه صدیقین ۱۱۹
- ج: راه معرفت نفس ۱۲۳
- د: راه معرفت حقی ۱۲۵
- اقسام و جلوه‌های توحید ۱۲۹
- توحید وجودی ۱۳۰
- توحید الوهی ۱۳۴
- الف: توحید ذاتی ۱۳۵
- ب: توحید اسمانی ۱۳۹
- ج: توحید افعالی و جلوه‌های معرفتی و عینی آن ۱۴۳

فصل چهارم: قرآن‌شناسی عارفانه

- فریاد عارفانه بر مهجوریت قرآن ۱۵۱
- دشواری شناخت چگونگی نزول قرآن ۱۵۵
- فرآیند نزول و دریافت وحی قرآن ۱۵۸
- فرآیند نزول وحی در کسوت الفاظ ۱۶۱
- قرآن تجلی اعظم الهی ۱۶۴
- قرآن گفتمان محبوب و حیب ۱۶۶
- قرآن و ربط قیومی آفریدگان با آفریدگار ۱۷۰

۱۷۵.....	قرآن وحی نامه محبوب.....
۱۷۷.....	عروس حضرت قرآن، عروس پرده نشین.....
۱۸۰.....	قرآن مانده آسمانی.....
۱۸۲.....	قرآن و جوانان.....
۱۸۵.....	قرآن و زندگی.....

فصل پنجم: پیامبرشناسی عارفانه

۱۹۲.....	عارفانه خلیل الهی.....
۱۹۵.....	عارفانه کلیم الهی.....
۱۹۹.....	عارفانه روح الهی.....
۲۰۲.....	عارفانه های حبیب الهی.....
۲۰۳.....	فرق أحمد با أحد.....
۲۰۷.....	حبیب مرسل قرآن مُمثل.....

فصل ششم: فاطمه شناسی عارفانه

۲۱۲.....	فاطمه زهرا معجزه نظام خلقت.....
۲۲۰.....	فاطمه زهرا و ولایت الهی.....
۲۲۸.....	نور وجود فاطمه زهرا قبل از خلقت.....
۲۳۰.....	فاطمه زهرا جلوه جبروتی.....
۲۳۱.....	فاطمه زهرا تمثل قرآن و ليله القدر.....
۲۳۵.....	مصحف یا تجربه عارفانه فاطمه زهرا.....
۲۳۶.....	الف: دریافت مصحف شریف.....
۲۳۷.....	ب: شهود وحی گونه.....
۲۳۹.....	ج - احضار یا حضور جبرئیل.....
۲۴۶.....	د: مصحف یا برترین فضیلت نامه فاطمی.....

- ۲۵۰.....تسبیحات عارفانه فاطمه زهرا.....
- ۲۵۴.....فاطمه زهرا سرمشق زندگی.....
- ۲۵۷.....فاطمه زهرا فرشته خاک نشین.....
- ۲۶۰.....فریاد فاطمه در هنگامه سکوت.....
- ۲۶۴.....فاطمه، فاطمه است.....
- ۲۶۸.....زهرا علیها السلام اولین شهید مدافع ولایت.....

فصل هفتم: امام شناسی عارفانه

- ۲۷۵.....شناخت امام علی ولی الله.....
- ۲۷۷.....۱- علی علیه السلام مظهر اسم اعظم.....
- ۲۸۱.....۲- علی علیه السلام سایه سار خداوند در زمین.....
- ۲۸۴.....۳- علی معجزه الهی و انسان نامتناهی.....
- ۲۸۸.....۴- علی علیه السلام پدیده جامع اضداد.....
- ۲۹۲.....۵- علی علیه السلام و عشق الهی.....
- ۲۹۵.....۶- علی علیه السلام و علم ناپیدا کرانه.....
- ۲۹۷.....۷- معیت مرتضی با مصطفی.....
- ۳۰۱.....۸- معیت علی علیه السلام با قرآن.....
- ۳۰۳.....شناخت امام حسین علیه السلام آموزگار عشق.....
- ۳۱۰.....شناخت امام زین العباد علیه السلام.....
- ۳۱۵.....شناخت امام محمد باقر علیه السلام.....
- ۳۱۷.....شناخت آخرین منجی، مهدی موعود.....
- ۳۱۹.....مهدی آخرین ذخیره الهی در زمین.....
- ۳۲۲.....مهدی عصاره خلقت و واسطه فیض الهی.....
- ۳۲۵.....مهدی خاتم ولایت محمدی.....
- ۳۲۸.....ظهور عدالت گستر جهانی.....

۳۳۲.....	آخوندنماهای معاند با مهدی موعود
۳۳۶.....	اسرار نهفته و نگفته غیبت مهدی
۳۴۲.....	آثار وجودی مهدی در زمان غیبت
۳۴۷.....	آموزه انتظار ظهور مهدی
۳۵۲.....	نقل و نقد برداشت‌های منفعلانه از آموزه انتظار
۳۵۸.....	زمینه‌سازی برای ظهور
۳۶۲.....	جلوه‌های زمان ظهور
۳۶۳.....	عدل‌گستری
۳۶۶.....	تجدید حیات شریعت محمدی
۳۶۹.....	کعبه آوردگاه ظهور آخرین منادی توحید
۳۷۳.....	شناخت شیعه امام
۳۷۹.....	فهرست منابع

سخن ناشر

بخش مهمی از آثار امام خمینی (س) کتاب‌های عرفانی است و ایشان در چند کتاب مهم، که بعضی به زبان عربی و برخی دیگر به فارسی نوشته شده، مباحث و مسائل عرفان نظری و عرفان عملی را مطرح کرده و خواننده جوایز مطالب و معارف عرفانی، نکات و نظرات و نوآوری‌های فراوانی را در شرح دعاء السجده، مصباح الهدایه و در تعلیقات بر شرح فصوص الحکم و مصباح الانس، و یا در کتاب‌های فارسی: سر الصلوة، آداب الصلوة، شرح چهل حدیث، و شرح حدیث جنود عقل و جهل، مشاهده می‌کند.

اما بیانات و نظرات عرفانی حضرت امام محدود بر آثار و تألیفات یاد شده نمی‌باشد؛ چرا که ایشان نه تنها در درس اخلاق معروف خود، مطالب سیر و سلوک عرفانی را بیان می‌کرد که سازنده و تحول آفرین بوده است؛ بلکه مطالب بسیار ارزشمند عرفانی فراوانی در مجموعه «صحیفه امام» وجود دارد که در بیانات و پیام‌ها و نامه‌های ایشان آمده است.

در مجموعه مکتوبات و بیاناتی که در بیست و دو جلد صحیفه امام، به مناسبت‌های ایام خاص و یا مخاطب‌های گوناگون مطرح شده، حضرت امام خمینی، مطالب بس بلند و ارزشمندی در دو ساحت عرفان نظری و عرفان عملی ذکر کرده‌اند که شاید

خواننده در نگاه اول جایگاه آنها را در نیابد، از این رو مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی - دفتر قم - از فاضل ارجمند و پژوهشگر گرامی حجت الاسلام محمد امین صادقی ارزگانی تقاضا کرده تا عرفانیات صحیفه امام را گردآورده و از آنها مجموعه‌ای ارزشمند به مشتاقان عرفان و علاقه‌مندان اندیشه امام تقدیم نماید.

محقق ارجمند مطالب پراکنده عرفانی در ساختار و قالب کتاب‌های عرفانی و در چپ‌نویس مباحث عرفان نظری و عرفان عملی گنجانده و سعی وافری برای عرضه نظام‌مند مباحث پراکنده و شکر خدای را که «جمع پراکنده» ارزشمندی فراهم آمده است. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س) - قم با قدرانی از زحمات محقق ارجمند، این اثر را به پویندگان وادی عرفان و معنویت تقدیم می‌نماید.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س) - قم

گر بریزی بحر را در کوزه‌ای
چند گنجد قسمت یک روزه‌ای

مقدمه مؤلف

کسانی که سیری بر ساحل اندیشه‌های معرفتی امام خمینی (س)، داشته و جرعه‌نوش معارف عرفانی آن بوده‌اند، نیک می‌دانند که عرفان ایشان، همچون «بحر ناپیدا کرانه» است؛ و عرفانیات صحیفه امام، موج خروشان‌ی از آن اقیانوس بی‌کران می‌باشد.

این نوشته بر آن است که عارفانه‌های کوثرین حضرت روح الله را، در کتاب گران سنگ صحیفه امام بازخوانی و جمع‌آوری نموده، و با پژوهشی جدید، با عنوان «عارفانه‌های امام خمینی (س) در صحیفه امام» بر جرعه‌نوشان زمزم زلال معارف عرفانی آن حکیم نکته‌پرداز و عارف بلندپرواز، عرضه نماید.
در مقدمه یادآوری چند نکته لازم است:

۱- عرفان اسلامی درخت کهن‌سالی می‌باشد که بهارها و خزان‌های بسیاری به خود دیده است. در این میان عرفان امام خمینی، شکوفه زیبا و دل‌انگیزی است بر شاخسار این «شجره طیبه»، که با الهام از آموزه‌های وحیانی (قرآن و سنت) زیبایی‌ها و ویژگی‌های خاصی می‌باشد که برای همگان، به خصوص نسل نواندیش و معنویت‌گرای جوان، شفاف‌انگیز و جان‌افزا است.

۲- اهمیت و ضرورت این رویکرد پژوهشی بر کسانی که به زنده نگاه داشتن مکتب عرفانی امام باور دارند، پوشیده نخواهد بود، به ویژه آن‌که در شرایط دنیای معاصر که از یک طرف جهان، با خلأ معنویت و اخلاق روبه‌رو می‌باشد، و از سوی دیگر، عرفان‌های کاذب و تخدیرکننده از طریق فضای مجازی و مانند آن، در سطح گسترده عرضه شده و به آسانی در اختیار همگان قرار می‌گیرد، در چنین شرایط، اگر عرفان اصیل اسلامی

که برخاسته از فطرت آدمی و برگرفته از آموزه‌های وحیانی است با روش مناسب و بیان آسان طرح و ارائه نشود، خلأ فرهنگی و عرفانی یاد شده با عرفان‌های دروغین پر خواهد شد.

حضرت امام بر این نکته تصریح نموده‌اند که آدمی فطرتاً عاشق کمال مطلق بوده و همواره در پی دستیابی به آن است.^۱ پس اگر این نیاز فطری و عشق وصال به کمال مطلق از طریق عرفان وحیانی و اسلامی - نظیر آنچه «عرفان امام خمینی مطرح کرد» - برآورده نگردد، ممکن است جریان‌های صوفیانه و عرفان‌های کاذب، جوانان جویای معرفت عرفان و عشق به معنویت را، با آداب و رسومات و ریاضت منفی سرگرم نموده و آنان را از درک معارف راستین الهی منحرف سازند. پس بدین ترتیب، ضرورت بازپژوهشی عرفان امام^۲ به خصوص آنچه در کتاب گرانسنگ صحیفه امام آمده - ضرورتی انکارناپذیر است.

امام خمینی علیه السلام احیای عرفان اسلامی را یک آرزوی متعالی تلقی کرده و تأکید نموده که مراکز علمی - فرهنگی و تشنگان وادی معرفت و معارف اصیل عرفانی محروم نمانند. و باید معارف الهی احیا و در دسترس همگان قرار گیرد.^۲

۳- گرچه شناخت ژرفای عرفان متعالی امام خمینی نیازمند دقت مضاعف است به ویژه آن‌که:

عصر من داننده اسرار نیست

یوسف من بهر این بازار نیست^۳

ولی عجالتاً باید اشاره کرد که عرفان ایشان به مثابه رود خروشان است که از تلاقی چشمه‌ساران آموزه‌های قرآن، عترت، عرفان و حکمت اسلامی، در دامن اندیشه و

۱. رک: صحیفه امام، ج ۱۸، ص ۴۴۳.

۲. رک: تفسیر سوره حمد، ص ۱۸۵ و ۱۸۷.

۳. کلیات اشعار فارسی، ص ۶.

معرفت عرفانی شیعه فراهم آمده و قلّه فرازمند معرفت را برای جویندگان حکمت عرفانی مهیا کرده است و عرفان‌پژوهان می‌توانند در سایه‌سار آن سکنی گزینند و بر اساس مبانی آن، از دریای بی‌کران داده‌های وحیانی، آموزه‌های متعالی را درک نمایند. از ویژگی‌های مهم عرفان امام خمینی آن است که اصول بنیادین اعتقادی همانند: توحید و خداشناسی، نبوت و پیامبرشناسی، امامت و امام‌شناسی، انجام‌شناسی، وحی و قرآن‌شناسی، فاطمه‌شناسی و مانند آن، از افق متعالی و با رویکرد عرفان برخاسته از آموزه‌های قرآن و اهل بیت طرح و تبیین شده است؛ لذا انسان دانش‌پژوه مسائل و موضوعات یاد شده را متفاوت از آنچه در کتب عرفان دیگر آمده، درک و معرفت می‌کند.

۴- در عرفان امام به زیبایی بر ملک و ملکوت جمع شده است، ایشان بر خلاف سایر عارفان، در اوج عرفان و زهدن یا سیاسی، رهبری سیاسی، توجه به امور اجتماعی، تلاش برای برقراری عدالت در ساحات مختلف و تشکیل حکومت اسلامی را نه تنها با عرفان و معنویت‌مداری در تزامن نمی‌دیده، بلکه همه‌جانبه‌پسند شده را از وظایف عارفان راستین دانسته و خود نیز عمل‌کننده به آن بوده است.

نگارنده در ضمن سروده‌ای به این مطلب اشاره نموده است:

خمینی لمعة «ام ابیها» ست

در این عصر و زمانه در تنهاست

اسلام از وجودش تازه گشته است

چنان خورشید پر آوازه گشته است

شده عاصمه نشر ستاره

زمین گردیده از او ماه پاره

و آن دریا دل دریای عرفان

دو صد گلشن برای خاکمندان

فقیه و فیلسوف و انقلابی

کرامت‌مند عین آفتابی

از او شد تازه جان، برهان و عرفان

تبسم ریز در گلزار قرآن

عبایش آفتاب مهر گستر

قبایش زینت محراب و منبر

چو بابایش علی اندر سیاست

چو زهرا مادرش کوه کیاست^۱

۵- به لطف الهی و عنایات روح بلند و ملکوتی امام خمینی (س)، نگارنده توفیق داشتم که در سال‌های متعددی از اندیشه‌های قرآنی، فلسفی، عرفانی امام مشعوف و سرشار شوم و تاکنون آثار متعددی در این باره به چاپ رسانیده‌ام.

به خواست خداوند در این اثر که نهمین کار پژوهشی در اندیشه‌های متعالی حضرت امام می‌باشد - با رویکردی متفاوت از تحقیقات پیشین، عرفانیات صحیفه امام را منسجم بازکاوی، تنظیم، تبیین و گزارش می‌نمایم تا روح‌پان وادی معرفت عرفانی امام، آسان‌تر از زمزم معارف عرفانی ایشان سرشار گردیده و جام جان را از کوثر معرفتی ایشان لبریز سازند.

گرچه عرفانیات صحیفه امام بیش‌تر در نامه‌ها و پیام‌های امام مطرح شده، ولی نکته‌های فرازمندی از عارفانه‌های ایشان به طور اشاره و گاهی با تفصیل در ضمن سخنرانی‌ها آمده که تحقیق و جمع‌آوری آن نکته‌های درس‌آموز معنوی می‌تواند نموداری از ستیغ و بلند قله عرفان ایشان را به نمایش گذاشته و تشنه‌گان وادی معرفت را از این سبوی کوثرین شیرین کام سازد.

العبد محمدامین صادقی ارزگانی - ۱۳۹۶/۴/۱۲